

HAARATES JUMALA LÕPMATUSE JÄRELE.

Kaarli koguduse õpetajast,
eesti teoloogist Kaide Rätsepast

Jaan Lahe

Vaimne inimene käsitab kõike, ent teda ennast ei suuda käsitada keegi. 1Kr 2:15

Uku Masing on öelnud, et kuigi maailm, milles me elame, on üks, ei ela kõik inimesed ometi samas maailmas. See meie suurima teoloogi tõdemus peab eriti paika nende inimeste puhul, kes erinevad enamusest selle poolest, et nad ei suuda leppida konventsionaalsete tõdedega (olgu need siis usulised, filosoofilised või teaduslikud). Nad tahavad tungida asjade pealispinna taga peituvasse olemusse, mis asub sügavamal argitõeluse tasandil. Selliseid inimesi pole teised, kelle eesmärgiks on vaid silmaga nähtavad ja käega katsutavad sihid, kunagi mõistnud, neid on peetud veidriks ja eluvõrasteks. Neid endid ei ole aga see suhtumine tavaliselt heidutanud, sest nad on olnud kindlad, et tee, mida nad käivad, on õige ning et see teine ja sügavam tõeluse tasand, mida nemad püüdlevad, on taotlemist väärt. Tavaliselt nimetame selliseid inimesi müstikuteks, aga nimetus pole oluline – tähtis on vaid teadmine, et meie keskel on olnud (ja on) inimesi, kelle ülimaline siht on tõusta kõrgemale argitõelusest, taibata asjade varjatud olemust ja haarata Jumala lõpmatuse järele. Võib-olla ei ole inimesel üldse võimalik selleni küündida ning kõik kogemused ja väited, et ollakse seda kogunud, on vaid vaga enesepettus. Kuid üks on selge – viimases mõttes on väärt taotlemist vaid see, mis asub võimalikkuse piiridel. Üksnes selle püüdlemine aitab inimesel olla elusam ja avatum ning tõstab ta kõrgemale tema poolikusest ja piiratuselt – vähemalt hetkedel, mil see taotlus on intensiivsem. Nendel hetkedel on inimene midagi enam, kui ta oleks muidu, ja ta taipab, et tema (ja kogu inimkonna) eesmärk ei tohikski olla midagi muud, kui saada millekski enamaks, kui ollakse praegu. Müstiku jaoks on see ainus väärikas siht, mille poole inimene ja inimkond peaksid pürgima.

Üks selline müstik oli Kaide Rätsep. Nooremale põlvkonnale on ta pea tundmatu. Ma isiklikult Kaide Rätsepat ei tundnud, sest tulin kirikusse ajal, mil Rätsep oli just loobunud kirikutööst. Tunnen teda aga tema kirjatööde põhjal ning inimeste kaudu, kes teda isiklikult tundsid. See ring ei ole kuigi suur ja erinevalt Uku Masingust ei tekkinud Rätsepa ümber ka kindlat õpilasteringi. Ometi väärub Kaide Rätsep kui teoloog laiemat tutvustamist, sest ta on kirjutanud palju ning eesti usuteadlaste hulgas on ta olnud vaieldamatult üks omanäolisemaid.

Kaide Rätsep sündis 15. mail 1926. aastal Tallinnas. Tema isa Eduard Rätsep ja ema Anette Rätsep (neiuna Vikat) olid teenistujad. Kaide oli pere ainus laps. Nagu enamik tollaseid eesti perekondi, nii kuulus ka Rätsepa perekond Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kirikusse. Kaide Rätsep õppis Tallinna Inglise Kolledžis (hilisemas Tallinna IX Keskkoolis), kus omandas hea inglise keele oskuse, mis lõi talle suurepärase eeldused tulevaseks teadustööks. Rätsepaite kodu oli erakordselt muusikalebene: isa mängis viiulit, ema laulis. Esimesed viiulitunnid sai Kaide Rätsep oma isalt ning viiulimäng jäi talle (lugemise kõrval) meelisharrastuseks terveks eluks.

Pärast kooli lõpetamist (1945) asus Kaide Rätsep õppima Tallinna Polütehnilise Instituudi majandusteaduskonda, kuid ei teinud seda mitte huvist majanduse vastu ega ka soovist omandada praktilist eriala, vaid seepärast, et ta tahtis lihtsalt edasi õppida. Kuid õpingute ajal jõudis Rätsep veendumusele, et majandus ei ole tema ala ning jättis oma õpingud TPI-s pooleli. Juba kooliajal olid tal tekkinud humanitaarsed huvid – ta õppis võõrkeeli ja luges palju, sealhulgas ka ilukirjandust. Eriliseks armastuseks oli inglise kirjandus, mida ta luges originaalis. Õpingute ajal TPI-s oli lisandunud sellele veel huvi filosoofia vastu ning pärast tutvumist “protestantlase liikumise” ühe eestvedajaga, Tallinna Pühavaimu koguduse õpetaja Volde-mar Kuljusega (1898–1979) hakkas teda huvitama ka

teoloogia. Õpetaja Kuljuse soovitusel alustas Rätsep 1947. aastal õpinguid EELK Usuteaduse Instituudis. Samal aastal alustas ta ka praktilist kirikutööd – esialgu jutlustajana Lihula koguduses, ent 1948. aastal, kui punavõimud arreteerisid Tallinna Peeteli koguduse õpetaja magister Adolf Horni¹, määrati Rätsep jutlustajana tööle tollesse kogudusse ning juba sama aasta lõpul ordineeriti ta Peeteli koguduse juhatause ettepanekul aseõpetajaks, sest kogudus vajab hädasti oma vaimulikku.

Kaide Rätsepa astumine kiriku teenistusse kasvas loomulikult välja tema teoloogiaõpingutest. Normaalses oludes oleks see toimunud vaid hiljem, pärast stuudiumi lõpetamist, ent Eestis valitses juba alates sõjast suur kirikuõpetajate puudus². Et leevendada olukorda, lõi Piiskoplik Nõukogu 1945. a aseõpetaja ameti, millesse ordineeriti ilma kõrgema teoloogilise hariduseta inimesi. Nad said endale aga sisuliselt kõik õpetaja õigused³.

Aeg, mil Kaide Rätsep Peeteli koguduse üle võttis, oli kogudusele erakordselt raske, paljud koguduseliikmed olid küüditatud Siberisse. Kirikuhoone seisukord ei olnud hea ning nõukogude võim üritas ärastada koguduse hooneid. Rasketest oludest hoolimata oli aga tollane koguduseelu suhteliselt aktiivne: leerid olid küllaltki suured, palju oli ametitalitusi, sh koduseid ametitalitusi. Viimastega seoses tuli Kaide Rätsepal teha palju kodukülastusi.

Enamik aseõpetajaid jätkas koguduse teenimise kõrvalt teoloogiaõpinguid ning see venitas nende haridustee pikaks, kuid Kaide Rätsep suutis oma õpingud edukalt lõpetada peaaegu nominaalajaga (see oli tollal viis aastat) – ta sai diplomi juba 1952. a. Kogu oma õpingute aja teenis Kaide Rätsep Peeteli kogudust ja kuigi ta oli stuudiumi ajal pühendunud teadustööle, ei saa talle keegi ette heita, et selle pärast oleks kannatanud koguduse teenimine. Vastupidi – kõik, kes Rätsepat kui Peeteli koguduse õpetajat mäletavad, teavad meenutada, et ta tegi oma tööd südamega ja äärmise kohusetundega. Jutlused ja kõned olid põhjalikult ette valmistatud ning ta leidis alati aega inimeste jaoks, kes tema kui vaimuliku poole pöördusid. See sümbioos vaimsest põhjalikkusest ja kohusetundest iseloomustas Kaide Rätsepat kogu elu, mis oli pühendatud kolmele asjale: perekonnale (1946. aastal abiellus Rätsep Enid-Margaret Russowiga ning juba järgmisel aastal sündis sellest abielust tütar Anne; Enid-Margaret Rätsep suri 12. juunil 2005. aastal), kogudusetööle ja teadusele.

1954. a määras kirikuvalitsus Kaide Rätsepa Tallinna Kaarli koguduse I pihtkonna õpetajaks (II pihtkonna õpetajaks sai hilisem peapiiskop Edgar Hark). Rätsepal ei olnud kerge lahkuda Peeteli kogudusest, mis oli talle omaseks saanud, ja ka kogudusel oli raske lahkuda oma armastatud õpetajast. Suure koguduse õpetajaks saamine tähendas ka automaatselt töökoormuse

kasvu, kuid hea töökorraldus ning väga hea koostöö Edgar Hargiga jätsid Rätsepale Kaarli koguduse teenimise kõrvalt aega ja jõudu ka teadustööks.

Õpingute ajal Usuteaduse Instituudis oli Rätsep spetsialiseerunud Uue Testamendi teadusele. Oma diplomitöö oli ta kirjutanud 1. Peetruse kirja autorsuse küsimusest. Õpingute ajal instituudis oli Rätsep tutvunud aga Uku Masinguga ning saanud tema õpilaseks. Sellel õpetaja-õpilase suhtel oli suur mõju nii Rätsepa edasisele uurimisteemade valikule kui ka kogu tema teoloogilisele mõtlemisele. Rätsepat hakkas Masingu mõjul huvitama Tooma kirjandus, millest ta kavatses kirjutada magistritöögi.⁴ Tooma kirjanduse uurimisele pühendas Masing suurema osa oma elust.

Tooma kirjanduseks nimetatakse varakristlikke tekste, milles on oluline tegelane apostel Toomas (üks Jeesuse kaheteistkümnest jüngerist, kellest on juttu Mt 10, 3; Mk 3, 18; Lk 6, 15; Jh 11, 16; 14, 5; 20, 24, 26, 27, 28; 21, 2) või mille autorsus omistatakse talle apostlile.⁵ Kuulsaim neist tekstidest oli ja on Tooma evangeelium⁶ – vahetult pärast II maailmasõda Ülem-Egiptusest Nag Hammadi lähedalt leitud koptikeelne Jeesuse sõnade kogumik, mille olemasolust oldi küll teadlikud kirikuisade teadete põhjal, kuid mis ise oli kuni avastamiseni tundmatu. Osa Tooma evangeeliumis leiduvatest Jeesuse ütlustest ehk logionidest oli tuntud varasemate Egiptusest leitud käsikirjade (nn Oxyrhynchose papüürused⁷) ja kirikuisade tsitaatide põhjal, teine osa langeb kokku kanoonilistes evangeeliumides leiduvate Jeesuse ütlustega, kuid on säilinud tavapärasest mõnevõrra erinevas sõnastuses, kolmas osa Tooma evangeeliumi Jeesuse ütlusi oli aga kuni evangeeliumi avastamiseni täiesti tundmatud. Sellel mitmekesisest ainekst sisaldaval teosel, mis on tekkinud ilmselt 2. sajandil Ida-Süürias (kus apostel Toomas oli tähtis), on kokkupuutepunkte gnoosisega⁸, kuid kokkupuutepunkte on tal ka apostel Tooma India-retke kirjeldava Tooma tegude raamatuga⁹ ning Nag Hammadist leitud “(Atleet)¹⁰ Tooma raamatuga”.¹¹ Vaimulaadilt lähedasteks neile teostele lugesi Uku Masing ka Johannese evangeeliumi¹² ja Saalomoni oode¹³ ning ta väitis, et kõik need teosed pärinevad ühest kindlast algkristluse ringkonnast. Selle ringkonna vaimulaadi on Masing iseloomustanud kui müstilist või ekstaatilist.¹⁴ Seda varakristluse suunda nimetaski Masing Toomakristluseks. Ta väitis, et Toomakristlus oli Jeruusalemma juudikristluse¹⁵ ning Pauluse poolt esindatava “paganakristluse” kõrval kolmas algkristluse suund. Masing oletas, et tänapäeva India “toomakristlased” on antiikaegsete toomakristlaste järeltulijad. See hüpotees tugineb Tooma tegude raamatule, mille kohaselt apostel Toomas misjoneeris Indias. Ka India “toomakristlased” pidasid (ja peavad) apostel Toomast oma kiriku rajajaks ning ristiusu toojaks Indiasse.

Uku Masing leidis Tooma kirjandusest palju paralleele budismiga. Masing nägi üldse palju sarnasusi budismi ja ristiusu vahel¹⁶, kuid Tooma kirjanduse peateose, Tooma evangeeliumi kohta arvab ta, et see on antoloogia ühest vanast, kaduma läinud evangeeliumist, mis olevat sarnanenud praeguse Johannese evangeeliumiga. Masingu arvates kasutas apostel Toomas Indias olles seda evangeeliumi budistide misjoneerimiseks. Toomas olevat tahtnud väljendada kristlikku sõnumit budistidele arusaadavas “keeles” ja seepärast meenutavatki paljud evangeeliumis leiduvad mõtted budistlikke seisukohti.

Kaide Rätsep võttis oma õpetaja seisukohad Tooma kirjanduse kohta omaks. Neid seisukohti on ta väljendanud oma Uku Masinguga koos kirjutatud artiklis “Algjohannesest”, milles nad üritavad rekonstrueerida apostel Toomal Indias kaasas olnud “misjonievangeeliumi”. Masing ja Rätsep peavad seda evangeeliumi praeguse Johannese evangeeliumi algkujuks. Sama teemat käsitleb Rätsep hiljem ka oma kirjutises “Budhistlik-gnostilistest evangeeliumidest”, mis ilmus Uku Masingu mälestuskogumikus 1986. aastal.

Nagu Uku Masing nii liikus ka Kaide Rätsep teaduses mööda sissetallamata radu. Mõlemad teadlased olid sellest ise hästi teadlikud, kuid nad ei lasknud end heidutada. Igasugune konformism oli neile mõlemale sügavalt võõras ja vastumeelne. Pole siis ime, et ka Tooma kirjandust puudutavates küsimustes lahknevad Masingu ja Rätsepa seisukohad enamuse omadest ning neile mõlemale oli iseloomulik ka oma seisukohti enamuse omadele vastandada. Et Johannese evangeeliumi on redigeeritud, on kindel – seda on näha juba evangeeliumi kahekordsest lõpust (20, 30; 21, 25). Ka seisukohta, et redigeerija(d) on püüdnud lähendada neljanda evangeeliumi mõneti eripärast teoloogiat algkristluses laiemalt levinud arusaamadele (näiteks futuurse eshatoloogia sisseviimisega presentse eshatoloogia kõrvale), jagavad tänapäeval paljud eksegeedid¹⁷, kuid Tooma evangeeliumi Jeesuse ütluste kuuluvust Johannese evangeeliumi juurde ei ole peale Masingu ja Rätsepa väitnud ükski Tooma evangeeliumi uurija. Apostel Tooma Indias-käigu küsimuses lahknevad uurijate seisukohad samuti. Osa teadlasi oletab, et tegemist on pelgalt misjonilegendiga, mille ajalooliseks taustaks olevat Süüria kiriku misjonitegevus Põhja-Indias, teised peavad seda sündmust aga võimalikuks, kuna India ja Rooma riigi vahel 1. ja 2. sajandil eksisteerinud tihedad kaubandussidemed on nüüdseks ka arheoloogiliselt tõendatud. Nagu Masing ja Rätsep, nii ei pea ka valdav enamik uurijaid Tooma evangeeliumi gnostiliseks teoseks, kuid samas on ka väljaspool kahtlust, et evangeeliumi on gnostiliselt redigeeritud ja et Tooma evangeelium oli kasutusel ka gnostikute ringides. Erinevalt Masingust ja Rätsepast ei

pea aga ükski teadlane evangeeliumi apostel Toomalt endalt pärinevaks, vaid tema nime all kirjutatuks.¹⁸ Ei ole ka tõestatud, et algkristluses oleks olnud otseseid kontakte budismiga, nagu seda väitsid Masing ja Rätsep.¹⁹ Nende kahe religiooni omavaheliste sarnasuste seletamiseks piisab täielikult tõsiasiast, et mõlemad kuuluvad fenomenoloogiliselt ühte ja samasse usunditüüpi – nad on lunastususundid, st usundid, mille sihiks on vabanemine millestki/millekski. Kuid tavapärastest seisukohtadest erinesid Kaide Rätsepa vaated mitte ainult Tooma kirjandusega seotud küsimustes, vaid ka teistes uurimisvaldkondades. Selle lühikese artikli raames ei ole aga võimalik käsitleda kõiki Rätsepa uurimisteemasid.

1958. a sai Rätsepale (kes oli tollal juba Usuteaduse Instituudi Uue Testamendi õppejõud)²⁰ osaks erakordne võimalus – ta sai stipendiumi, et minna õppima Oxfordi Ülikooli. Järgnevad kolm aastat viibiski Kaide Rätsep Inglismaal, kus ta uuris gnoosist ja varakristlikku kirjandust ning kaitses väitekirja Toomakirjandusest, mille eest talle omistati teaduskraad Bachelor of Literatur (kirjanduse bakalaureus). Kui Rätsep 1961. aastal Eestisse tagasi pöördus, jätkas ta teenimist Kaarli koguduses ning paralleelselt sellega ka õppejõutööd UI-s. Ta pidas loenguid Rooma kirja eksegeesist ja eksistentsialismist Uues Testamendis ning seminare Tooma evangeeliumist.

Paljud, kes Kaide Rätsepat mäletavad, on öelnud, et alates oma Inglismaalt tagasitulekust olevat ta olnud hoopis teistsugune – äärmiselt reserveeritud ja kinnine. Sellisena on iseloomustanud teda pea kõik toonased UI üliõpilased, kes kuulusid tema loenguid. Mitte keegi ei tea, millest oli tingitud Rätsepa taoline muutus, kuid igal juhul oli see olnud silmatorkav. Ta olevat tulnud kohale täpselt loengu alguseks ja lahkunud vahetult loengu lõpus ning vältinud suhtlemist üliõpilastega väljaspool loenguid ja eksameid.

Juba lapsepõlves oli Kaide Rätsep olnud nõrga tervisega. Alates Peeteli koguduse teenimisest oli ta vahelduva eduga võidelnud raske haigusega, mis ta viimaks 1983. aastal kirikutöölt lahkuma sundis. Ta oli mees, kes oli puutunud palju kokku kannatustega ja kindlasti jättis see asjaolu oma jälje ka tema maailmatunnetusse. Kuna kirikutöö oli olnud Kaide Rätsepa jaoks väga oluline, siis oli tal raske sellest loobuda. Kuid teoloogilist uurimistööd jätkas ta ka kodus voodihaigena ning seda isegi siis, kui ta enam ise kirjutada ei suutnud – ta dikteeris oma artikleid abikaasale, kes need kirja pani. Kaide Rätsep lahkus siit maailmast 22. aprillil 1994 ning maeti 29. aprillil Rahumäe kalmistule. Erinevalt tema õpetajast Uku Masingust ei tekkinud talle oma jängerkonda, kuid tema kirjutised on ilmunud EELK Usuteaduse Instituudi Toimetistes kahes kogumikus: “Studia Ecclesiastica Orientalia” (1986) ning “Töid

eksegeetika ja kirikuloo alt” (1990). Ka mitmetes EELK aastaraamatutes ning käsikirjalisteks jäänud UI õppejõudude juubeliteks ja surma-aastapäevadeks koostatud kogumikes on ilmunud tema kirjutisi. Kahtlemata vääriksid aga Rätsepa kirjutised avaldamist eraldi raamatuna.

Nagu öeldud, ei ole ma tundnud Kaide Rätsepat isiklikult. Kuid kõige selle põhjal, mida olen temast kuulnud, ning osaliselt ka tema kirjutiste põhjal on mul tekkinud pilt Rätsepat kui vaimset väga üksildasest inimesest, kui suurest üksiklasest. Kindlasti ei olnud ta üksi inimlikus mõttes – tema kõrval olid tema koguduste liikmed ja tema armastav abikaasa, kuid teadlasena, kelle seisukohad erinesid enamuse omadest, ja inimesena, kes taotles argisest täiesti erinevat tõelust (ja ma olen veendunud, et nagu Uku Masing, nii taotles seda ka Kaide Rätsep), ta lihtsalt pidi olema üksik. Suurte vaimulike isiksuste, eriti müstikute hulgas on olnud selliseid üksiklasi palju ning Tooma evangeeliumis, mis Rätsepa meelest kuulub müstilise kirjanduse hulka, ütleb Jeesus: “Õndsad on üksiklased” (logion 49). Meil ei ole küll mingeid kirjeldusi Rätsepa isiklikest müstilistest kogemustest, kuid tema tekste lugedes olen tabanud end ikka ja jälle mõttelt, et see, mis teda müstikale lähendas, ei olnud pelgalt intellektuaalne või teaduslik huvi, vaid teatud hingesugulus müstikutega. Nagu Uku Masing nii nägi ilmselt ka Kaide Rätsep müstikas teed, mis viib inimese välja tava-tõelusest ja vabastab ta tema “tervemõistusliku mina” piiratudusest.²¹ Kuid need, kes sammuvad seda teed, on “võõrad sellele maailmale” ja seepärast ka üksi “selles maailmas” ehk tõeluses. Nende kohta kehtib see, mis Paulus (kes ka oli Rätsepa meelest müstik²²) on öelnud vaimuliku/vaimse inimese kohta: ta käsitab kõike, kuid teda enmast ei suuda käsitada keegi. See kehtib ka Kaide Rätsepa kohta: uurides meist ajas ja ruumis kaugeid kultuure ja usundeid, ulatus tema pilk kaugele aegade taha, jah, enamgi veel – ulatus kogumi väljapoolle aega ja ruumi ning nähtava maailma piiride taha, kuid ta ise jäi paljudele mõistetamatuks. Mõistetamatu on ta ilmselt paljudele ka tänapäeval, kuid mitte neile, kelle sihiks on Jumal ja “teine maailm”.

1 Adolf Horn oli mõned aastad ka Usuteaduse Instituudi üldkirikuloo ja patristika õppejõud.

2 K. Veemi andmetel põgenes 1944. a Eestist läände 72 vaimulikku, 12 usuteaduse kandidaati ja usuteaduse üliõpilast (K. Veem, Eesti Vaba Rahvakirik. Dokumentatsioon ja leksikon. Stockholm, Eesti Vaimulik Raamat 1988, 336).

3 R. Altnurme, Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kirik ja Nõukogude riik 1944-1949, Tartu, Tartu Ülikooli Kirjastus 2001, 79.

4 Magistritöö sai valmis, kuid jäi kaitsmata tööle osaks saanud kriitika tõttu. Ilmselt ei olnud Rätsepa ebakonventsionaalsed teaduslikud seisukohad osa UI õppenõukogu liikmete poolt aktsepteeritavad.

5 Tooma kirjanduse kohta vt minu eessõna peatselt ilmuvale Uku Masingu Tooma evangeeliumi tõlkele (Johannes Esto Ühingu väljaanne, Tartu 2004).

6 Tooma evangeeliumi eestikeelne tõlge (tõlkija Uku Masing) on avaldatud väljaandes Studia Ecclesiastica Orientalia . EELK Usuteaduse Instituudi Toimetised II/2, Tallinn 1986, 36-82 ning ilmub peatselt uuesti Johannes Esto Ühingu väljaandel.

7 19. saj lõpul Kesk-Egiptusest Oxyrhynchosest /leitud kreekakeelsed papiütrused, mis sisaldavad Jeesuse sõnu.

8 Gnoosis kohta vt minu artiklit gnoosise defineerimisest Jaan Kiiviti pühendusteoses “Kristuse täisea mõõtu mööda” ning minu raamatut “Gnoosis ja algkristlus” (2., parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn, “Kodutrükk” 2004).

9 See teos kuulub apokrüüfsete apostlite tegude raamatute hulka ja pärineb 3. sajandist.

10 Atleetideks nimetati varases (eriti stüria) kristluses silmapaistvaid askeete.

11 See kristlik-gnostiline askeesi propageeriv teos pärineb 2. sajandist või 3. sajandi esimesest poolest.

12 Sealgi on Toomas oluline ning Johannesel on Tooma evangeeliumiga sarnaseid jooni (vt minu sissejuhatust Uku Masingu Tooma evangeeliumi tõlkele). Uku Masing ja Kaide Rätsep olid veendunud, et praegune Johannese evangeelium on “ortodoksne töötlus” palju vanemast Algjohannese evangeeliumist, mis olevat olnud väga lähedane budismile ja tõenäoliselt mõeldudki budistide misjoneerimiseks (vt Kaide Rätsep, Uku Masing, Algjohannese ning Kaide Rätsep, Budhistlik-gnostilistest evangeeliumidest).

13 Kogumik 2. sajandist pärinevaid süüriaakeelseid varakristlikke hümnid.

14 Masing ütleb, et Tooma kirjandust võib nimetada niihästi gnostiliseks kui ka ekstaatiliseks, kuid ei piisa ühestki säärasest iseloomustusest. Ta kirjutab: “See kirjandus on nende inimeste elutunde sete, kes veel Jeesust olid näinud, teda Jumalaks suutsid kujutella ja seetõttu temaga koos õigete inimestena (või jumaladena) olid elanud. Nad elasid “uues maailmas”, sest nad ise olid saanud uueks. Nad olid vabad, vabad sunnitud olla need ja jääda nendeks, kes nad olid. /- - -/ Need kristlased olid saanud vabadeks inimesteks, sest nad olid tunnetanud, et tema, Jeesus ja inimene, oli ühtlasi Jumal. Tema lunastas nad paratamatusest jääda oletatud paratamatuse orjadeks, sest temas ja tema läbi on võimatu saanud võimalikuks” (Uku Masing, Usklik Toomas. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik. EELK Konsistooriumi väljaanne. Tallinn 1984, 25).

15 Selle peaesindajateks peab Masing Peetrust ja Jaakobust.

16 Neid käsitles ta oma loengutes, mis on ilmunud ka raamatuna (vt Uku Masing, Budismist. Tartu “Ilmamaa” 1995). Selle loengukursuse alguses ütles Masing: “Päälle taoismi on budism ainus usund, millest kristlasel maksab mõelda. Pole tähtis, kuitahes palju ta erineb või ei erine. Olulisim on see, et ta terminoloogia täieline erinevus natukene avab kassipoeinimese kinnisi silmi. Esialgu arvab, et on tegemist lausa muuga. Siis hakkab kahtlema, kas inimesest ja elust üldse on võimalik nõnda kõnelda inimkonnas, et üks kirjeldus ei oleks enam mingis mõttes teise projektsioon mistahes, olgu nurgalt või kõveruselt erinevale pinnale” (op. cit., 7).

17 Probleemi kohta vt nt E. Lohse, Uue Testamendi tekkelugu. Tartu, Eesti Üliõpilaste Seltsi Kirjastus 1994, 143 j.

18 Nii nagu näiteks Kolossa kiri, Efesose kiri ja pastoraalkirjad on kirjutatud Pauluse nime all, kuid ei pärine kindlasti apostlilt endalt.

19 Viimane väidab seda veel ka artiklis “Ainult üks tõeline müstitsium” (Eesti Evangeelne Luterlik Kirik. EELK Konsistooriumi väljaanne. Tallinn 1987, 41).

20 UI õppejõuna oli Rätsep tegutsenud juba 1952. aastast, st alates Instituudi lõpetamisest.

21 Vt Kaide Rätsep, Ainult üks tõeline müstitsium. EELK 1987, 40 j.

22 Kaide Rätsep, op. cit., 40.

Artikkel on ilmunud Kaarli koguduse jürikuu 2003. a ajakirjas “Sulane” nr 1/31